

## СПІВВІДНОШЕННЯ ПОКАРАННЯ ТА ПРИМИРЕННЯ В ІСЛАМІ, ЮДАЇЗМІ ТА ХРИСТІЯНСТВІ

**Свстлічний Ігор Валерійович**

*аспірант відділу проблем кримінального права, кримінології  
та судоустрою, адвокат*

*Інститут держави і права імені В. М. Корецького  
Національної академії наук України  
м. Київ, Україна*

**Свстлічна Дар'я Ігорівна**

*здобувач освіти*

*Київське територіальне відділення Малої академії наук України,  
Лицей № 155 Шевченківського району міста Києва  
м. Київ, Україна*

З прадавніх часів у монотеїстичних релігіях існують подібні відновному правосуддю традиції. Як дохристиянські, так і християнські та ісламські історичні книги обґрунтовують шире покаяння як істотну умову для отримання прощення. “Бог є любов” – зазначає християнство, іслам, юдаїзм. Загальновідомо, що прощення є одним з виразів божественної любові. “Ненависть побуджує сварки, а любов покриває всі вини” (Приповісті 10:12), зазначає Старий Заповіт в перекладі Івана Огієнка. У Корані вказано “..нехай вони пробачають і проявляють поблажливість. Хіба ви не хочете, щоб Аллах вам пробачив?” (Коран 24:22). Згідно Нового Заповіту “Будьте добрі один до одного, милосердні, прощаючи один одного, як і Бог у Христі простив вас” (Ефесян 4:32) та “Не судіть, і не будете судимі; не засуджуйте, і не будете засуджені; прощайте, і буде прощено вам” (Луки 6:37).

Відновне правосуддя, за визначенням Наталії Крестовської, є і новим, і давнім підходом, що базується на примиренні, прощенні та добровільному відшкодуванні заподіяної шкоди [1]. Заради самозбереження люди обирають мир і співпрацю, зазначав Томас Гоббс, що узгоджується як з концепцією соціального натуралізму Олександра Костенка, так і з християнськими заповідями та сурами Корану [2]. Кожен може вчинити правопорушення. Людей без гріха не існує. Навіть дитина за своєю природою не є ідеальною. Проте, щоб почувати себе гідно людині необхідно прощення, любов, відновлення стосунків. “Коли ми свої гріхи визнаємо, то Він вірний та праведний, щоб гріхи нам простити” [1 Івана 1:9] Результатом визнання правопорушення

може бути прощення, звільнення від покарання, що й покладено в концепцію відновного правосуддя [3].

В ісламі покарання та примирення розглядаються через призму божественної справедливості та милосердя. У більшості випадків іслам заохочує примирення. Наприклад, у випадках кровної помсти (кісас) дозволяється прощення в обмін на викуп (дія), що є актом милосердя та нагадуванням про божественну милість (Коран 42:40) [4].

Юдаїзм акцентує увагу на божественному правосудді, але також глибоко пов'язаний із ідеєю каяття та примирення. Хоча у Торі прописані суворі покарання, наприклад, “око за око” (Левит 24:19-20), у Йом-Кіпур, або День спокути, гріхи між людиною та Богом можуть бути прощені через щире каяття. Водночас й примирення з ближнім обов'язкове для відновлення справедливості.

У християнстві акцент зміщується на милість, прощення та любов до ближнього. Пробачення ближнього – ключова риса християнської етики (Матвія 6:14-15). Таким чином, у кожній традиції примирення вважається важливішим, ніж покарання якщо воно супроводжується ширим каяттям.

Відновне правосуддя є ефективним у протидії злочинності неповнолітніх, тому що враховує вікові особливості дитини, сприяє реабілітації, не фокусуючись на покаранні. Неповнолітні, які проходять через програми відновного правосуддя, мають можливість вчитися на своїх помилках та змінювати свою поведінку в майбутньому [3]. Як вважають психологи, зокрема Светлічна О. В., та підтверджують результати аналізу статистичних даних, рецидив у неповнолітніх зменшується завдяки переосмисленню наслідків, підтримці та наставництву, посиленню соціальних зв'язків і можливості виправити свої помилки.

Розглянемо сучасні приклади відновного правосуддя у його співвідношенні з історичними традиціями покарання та прощення. В мусульманському праві, наприклад, у Саудівській Аравії та Пакистані родина потерпілого може пробачити винуватця в рамках шаріатського закону “кісас” (принцип “життя за життя”). Замість смертної кари за вбивство, винуватець може сплатити компенсацію (“дія”), якщо сім'я потерпілого погодиться на примирення. Це відповідає принципу відновного правосуддя: фокус не на покаранні, а на відновленні соціальної рівноваги. Застосування відновного правосуддя тут залежить від згоди обох сторін і це може сприяти довготривалому миру між родинами.

У Ізраїлі громади застосовують принципи відновного правосуддя для вирішення конфліктів, особливо серед молоді. Наприклад, у випадках дрібних крадіжок винуватця можуть зобов'язати працювати на користь жертви або спільноти. Замість ув'язнення молодий правопорушник бере участь у процесі діалогу з жертвою, де обговорюються

емоційні та матеріальні наслідки його дій. Він також повинен відшкодувати завдану шкоду, що перегукується з юдейською традицією матеріальної компенсації за злочини. Такий підхід відповідає біблійному принципу Левита 6:4-5, де крадій має не тільки повернути вкрадене, але й додати компенсацію у вигляді 20% вартості.

Християнські громади у США та Канаді активно впроваджують програми відновного правосуддя. У разі злочину (наприклад, домашнього насильства чи крадіжки) сторони зустрічаються в присутності фасилітаторів. Потерпілий висловлює свої почуття, а винуватець бере на себе відповідальність за свої дії. Він також зобов'язується виправити шкоду, де це можливо. У християнському контексті важливе значення має прощення, яке пропонує жертва, навіть якщо повне відшкодування неможливе. Цей акт базується на словах Ісуса: “Любіть ворогів ваших...” (Луки 6:27).

Щодо різниці медіації та фасилітації. Як зазначає Дар'я Светлічна, фасилітатор і медіатор – це ролі, які мають схожі риси, але суттєво відрізняються за метою і функціями в процесі комунікації та вирішення конфліктів. Фасилітатор – це фахівець, який допомагає групі або команді ефективно організувати процес обговорення, ухвалення рішень чи роботи над спільним проектом. Основна його мета – створити сприятливу атмосферу для співпраці, залучення всіх учасників та досягнення поставленої мети. Фасилітатор не втручається у зміст обговорення, а зосереджується на тому, щоб процес проходив гладко, уникає суджень і нейтральний щодо змісту обговорення. Медіатор – це нейтральна третя сторона, яка допомагає конфліктуючим сторонам досягти взаєморозуміння чи домовленості. Мета медіатора – врегулювати конфлікт так, щоб обидві сторони залишилися задоволеними результатом. Медіатор не приймає рішень за сторони, а лише сприяє діалогу і пошуку компромісу. Медіатор слухає обидві сторони та сприяє висловленню позицій і почуттів, допомагає сформулювати спільне рішення але залишає за сторонами відповідальність.

Отже, фасилітатор працює над створенням ефективного процесу в групі, де немає конфлікту, а медіатор спрямований на врегулювання конфліктів і допомогу в досягненні згоди між протилежними сторонами [5].

У сучасному ісламі концепції “око за око” та грошова компенсація відображають баланс між покаранням і примиренням. Наприклад, потерпіла сторона може погодитися на виплату, що відновлює гармонію між злочинцем і родиною жертви. Ці практики поєднують ідею справедливості та милосердя, що подібно до сучасного відновного правосуддя, яке спрямоване на реабілітацію та зцілення постраждалих.

У сучасному юдаїзмі принципи каяття та виправлення світу також підкреслюють важливість особистого каяття й компенсації постраждалим. “Око за око” у Торі тлумачиться як метафора грошової компенсації, що підсилює ідею примирення, а не помсти.

Сучасне християнство наголошує на прощенні, такому, як у притчі про блудного сина. Замість помсти церква підтримує примирення між злочинцем і потерпілим через сповідь і покаяння, що є ключовими рисами й відновного правосуддя.

Як зазначають, зокрема, Микитин Ю. І., Дубовик О. І., Светлічна О. В., Аліреза Ахмаді та багато інших дослідників, сучасна концепція протидії злочинності повинна містити не лише каральні реакції [3]. Як відомо, лобні долі головного мозку, які відповідають за моральні рішення людини формуються до 25 років і навіть далі, тому перебування в ізоляції може суттєво перешкодити нормальному розвитку неповнолітнього.

### Література:

1. Светлічний І. В. Роль відновного правосуддя у протидії злочинності неповнолітніх. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 254–257. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/63>
2. Светлічний І., Ахмаді А., Светлічна М. Відновне правосуддя у протидії злочинності в країнах сходу: традиційні цінності та кримінальне право. *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). С. 179–182. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-4-128-34>
3. Svietchnyi I. Restorative justice as an element of criminal protection of children’s rights. *Law Review of Kyiv University of Law*. 2020. No. 4. P. 383–386. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2020.69>
4. Susan C. Hascall Restorative Justice in Islam: Should Qisas Be Considered a Form of Restorative Justice? *BERKELEY J. OF MIDDLE EASTERN & ISLAMIC LAW*. 2011. Vol. 4:1. P. 35–78. URL: [https://escholarship.org/content/qt0mn7f78c/qt0mn7f78c\\_noSplash\\_45fe2431b22ee3aae79b97fcccfc37bc.pdf?t=ph3uny](https://escholarship.org/content/qt0mn7f78c/qt0mn7f78c_noSplash_45fe2431b22ee3aae79b97fcccfc37bc.pdf?t=ph3uny)
5. Співвідношення угоди про примирення та медіації в кримінальному процесі відновного правосуддя щодо неповнолітніх / І. В. Светлічний та ін. “*ТРААЛЬ НАУКИ*”. 2024. № 44. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.10.2024.010>
6. Светлічна О., Светлічний І. Актуальні питання протидії злочинності неповнолітніх засобами відновного правосуддя. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 28–31. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-6>